

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-74>

УДК 327

Вовчук Л.А., Лабик К.Й.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ У РЕАЛІЯХ XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. Досліджено Стаття присвячена висвітленню місця та ролі культурної дипломатії – одного з найважливіших дипломатичних інструментів превентивної дипломатії в реаліях сучасного життя. Не дивлячись на те, що своїм корінням культурна дипломатія сягає давнини, вона є відносно новим зовнішньополітичним інструментом як для самих держав, так і для міжнародної спільноти в цілому. Оскільки культурна дипломатія не використовує силу і військову міць, які можуть призвести до різного роду конфліктів, то вона має відповідні засоби, які розкриваються у даній праці. Окрім того автори розглядають та надають характеристику основним видам культурної дипломатії і акцентують увагу на шляхах їх реалізації, в особливості виділяючи при цьому: гастрономію, спортивну дипломатію, міжнародні обміни, фестивалі, використання кіно, музики та мистецтва.

Ключові слова: дипломатія, культурна дипломатія, спортивна дипломатія, кулінарна дипломатія, кіно, музика, превентивна дипломатія та ін.

Vovchuk Ludmila, Labyk Kateryna
Petro Mohyla Black Sea National University

CULTURAL DIPLOMACY IN THE REALITIES OF THE XXI CENTURY

Summary. The article is devoted to the disclosure of the place and role of cultural diplomacy – one of the most important diplomatic tools of preventive diplomacy in the realities of modern life. Despite the fact that cultural diplomacy dates back to its earliest days, it is a relatively new foreign tool both for the states themselves and for the international community as a whole. Since cultural diplomacy does not use force and military power, which can lead to various kinds of conflicts, it has the appropriate means, which are disclosed in this work. In addition, the authors review and characterize the main types of cultural diplomacy and emphasize the ways of their implementation, in particular: gastrodiplomacy, sports diplomacy, international exchanges, festivals and the use of cinema, music and art. In article underlines that cultural diplomacy can enhance our national security in subtle, wide-ranging, and sustainable ways. Now interest in cultural diplomacy is on the rise. Perhaps this time we can create enduring structures within which to practice effective cultural diplomacy and articulate a sustaining vision of the role that culture can play in enhancing the security of this country. Although authors underline growth of importance of cultural diplomacy in recent years. Authors give the historical analysis of cultural diplomacy. Based on this historical analysis of cultural diplomacy. Based on this historical analysis and on an extensive desk research, examine the dominant methodological and conceptual articulation of soft power in cultural diplomacy literature to clarify how the logical framework of soft power favors a specific and restrained conception of these policies, narrowing its understanding and legitimating its economic and political instrumentalization.

Keywords: diplomacy, cultural diplomacy, sports diplomacy, culinary diplomacy.

Постановка проблеми. Культурна дипломатія є одним з найефективніших дипломатичних інструментів превентивної дипломатії. Не дивлячись на те, що цей вид дипломатії є не новим і належить до традиційних видів дипломатії як такої, майже не використовувалася традиційними суб'єктами міжнародного права у зовнішньополітичній діяльності. Це пояснюється тим, що упродовж багатьох століть цілі держав досягалися переважно за допомогою військового впливу. У той час як м'яка сила отримала свій розголос після розпаду біполярної системи міжнародних відносин. Саме в цей час використання військового впливу і сили дещо втратило свою актуальність та ефективність і постала необхідність у пошуку нових інструментів та шляхів вирішення проблем. Культурна дипломатія не має одномоментного впливу і потребує зусиль та часу задля досягнення потрібного ефекту і отримання бажаних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників показав, що дана тематика ко-

ристується попитом і має певні напрацювання. Водночас, варто відмітити, що більшість цих праць є або загальними, або ж розкривають окремі її аспекти. Так, С. Чапл-Сокіл у своїй роботі подає варіацію та загальну характеристику нових видів культурної дипломатії [20]. А П. Роквер висвітлює роль культурної дипломатії і її важливість в сучасних дипломатичних відносинах, зазначаючи, що міжкультурна комунікація є потужним засобом лобювання національних інтересів на міжнародному рівні [10].

Оскільки культурна дипломатія є багатогранною і охоплює різні аспекти та галузі культури, важливими для нас є праці С. Мартиненко [5], який обґрунтував місце та роль спорту, як одного з важливих сучасних інструментів культурної дипломатії, надаючи при цьому конкретні приклади ефективності даного різновиду.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення наукових праць щодо місця та ролі культурної дипломатії у XXI ст. показав, що на сьогоднішній день вони містять мало реальних прикладів реалізації культурної

дипломатії як традиційними суб'єктами міжнародного права, так і не традиційними.

Мета статті. Головною метою цієї статті є визначення основних різновидів культурної дипломатії, наведення прикладів вдалого використання культурної дипломатії в реаліях сучасного світу та пояснення чому м'яка сила має бути одним з головних дипломатичних інструментів для держав.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ є багатомірним та неоднозначним. Велика кількість акторів, кожен з яких має свої інтереси і цілі, які у більшості випадків суперечать, або йдуть врозріз з намірами інших держав, застосування сили та наявність тероризму, велика кількість економічно слабких держав, близькість світу до екологічної катастрофи, вичерпність ресурсів та багато іншого створюють реалії, характерними рисами яких є нестабільність та хиткість. Неefективність та великий рівень загрози від використання звичних дипломатичних інструментів, таких як сила, диктують потребу у використанні діалогу при вирішенні проблем та м'якого впливу, за якого будуть відсутні можливість війни та жертв. Ці причини є одними з основних, чому використання «soft-power» є настільки актуальними в XXI столітті [3, с. 11]. Культурна дипломатія на думку автора є одними з інструментів м'якої сили, який є досить ефективним та результативним.

Окрім того, що глобалізація, яка є однією з характеристик сучасних міжнародних відносин та світу в цілому, надала безліч можливостей для розвитку та поглиблення відносин, створення інновацій та технологій, які покращили та полегшили життя більшості мешканців планети, феномен розмивання кордонів та взаємопов'язаності створив появу нових викликів та загроз для людства. Ці явища мають неконтрольований характер. Серед них масова міграція, глобальні бідність, епідемії, проблема «Північ-Південь». Інтенсифікації цих явищ звичайно передували розпад біполярної системи, що в свою чергу призвело до відсутності звичних керівних держав-центрів і важелів впливу, які тим чи інакшим чином диктували правила гри і на яких орієнтувалися інші країни у міжнародних відносинах [6, с. 34–36].

Враховуючи дивність традиційних видів дипломатії, серед яких військова та економічна, слід враховувати вплив культури у комунікації як пересічних громадян, так і на міждержавному рівні. Саме культура здатна сприяти до більш продуктивної взаємодії.

Культурна дипломатія не дивлячись на те, що своїм корінням сягає давнини, є відносно новим зовнішньополітичним інструментом. Оскільки поширеною є позиція отождолення появи культурної дипломатії з того моменту, як з'явилася культура в цілому [12].

Враховуючи численні напрацювання багатьох вчених у наданні тлумачення терміну «культурної дипломатії» можна узагальнити, визначивши основні характерні риси та надати одне спільне визначення. Отже, **культурна дипломатія** – це використання музики, театру, кіно, надбань культури задля просування національних інтересів, досягнення зовнішньополітичних цілей, налагодження співробітництва,

вирішення та попередження суперечок і конфліктів за допомогою м'якої сили.

Оскільки культурна дипломатія не використовує силу, військову міць та будь-які засоби, які здатні спричинити розбрат, завдати людських втрат та призвести до військових конфліктів, у своєму арсеналі даний різновид дипломатії має такі засоби, як: пропаганду, міжкультурний діалог та використання у різноманітних формах надбань культури [1, с. 15–17].

Варто зазначити, що пропаганду в даному розрізі не слід розглядати як насильницьке нав'язування. Пропаганда у рамках культурної дипломатії є відображенням культури іншої держави, репрезентації її для всього світу, тим самим створення необхідного іміджу держави на міжнародній арені в очах інших. Пропаганду можна використовувати для поширення здорового способу життя, бережного ставлення до навколишнього середовища тощо [16].

Одним з яскравих прикладів впливу пропаганди як інструменту культурної дипломатії є американський кінематограф. Так, сьогодні існує позитивне уявлення про життя в Америці, де яскраво демонструється добробут та багатство кожної середньостатистичної американської родини, яка має велику домівку з зеленим подвір'ям, мінімум дві машини та хорошу добре оплачувану роботу. Звичайно, так живе навіть не половина населення, проте таке вдале уявлення вдалося досягти з 2000-х років, коли в кожному фільмі існували дані елементи.

На перший погляд, ми не акцентуємо на цьому значної уваги при перегляді фільму, проте на підсвідомому рівні ця інформація при повторному перегляді вже інших кінокартин залишається і таким чином уряду Сполучених Штатів вдалося створити образ «багатої та стабільної країни» [10].

Окрім того, пропаганда у кіно вдало використовується й у період труднощів в державі, коли необхідно підготувати і налаштувати суспільство до певних змін, вселити відповідні настрої. Зрозуміло, що у даному випадку спостерігається використання пропаганди у поєднанні з різного роду психологічними прийомами, які є не від'ємною частиною інструментарію культурної дипломатії.

Серед основних видів культурної дипломатії варто вирізняти гастродипломатію, спортивну дипломатію, міжнародні обміни, фестивалі, використання кіно, музики та мистецтва.

Хотілося б розпочати саме з **гастрономічної дипломатії** (кулінарної дипломатії) – відносно нового виду політико-дипломатичних відносин. Саме поняття «гастрономічна дипломатія» з'явилося на початку XXI ст., але як така вона використовується вже досить давно. Сьогодні все більше держав світу намагаються, застосовуючи цей вид дипломатії, просувати свою націю як торговельну марку. Для досягнення цієї мети розроблюються спеціальні стратегії, створюються відповідні установи та виділяються кошти для фінансування. Така політика держави надає можливість народам інших країн дізнатися про національні особливості та традиції цієї держави, стимулюючи тим самим розвиток торгівлі та туризму останньої, зацікавленість іноземними інвесторами [7, с. 123–130].

Офіційні програми кулінарної дипломатії, які фінансово забезпечує уряд, діють у Таїланді, Південній Кореї, Малайзії, Перу та Сполучених Штатах Америки.

Під час організації обіду на державному рівні, враховуються усі нюанси: звичаї і традиції кожної держави, програма та меню обіду, яке зазвичай складається з п'яти страв, а також промови і тости, які будуть виголошуватися головою держави [11].

Варто пам'ятати, що державні обіди є дещо більшим, ніж просто вітриною найкращих страв і розваг, які може запропонувати приймаюча сторона. А роль шеф-кухаря, без перебільшення, виходить за рамки приготування їжі. Він та працівники протокольного відділу відповідають за створення належної атмосфери за столом, яка сприятиме розвитку плідних офіційних і неофіційних відносин між країнами. Їжа та її приготування повинні гармонійно поєднуватися, враховуючи при цьому особливості традицій і культурних цінностей гостя.

Сьогодні кулінарна дипломатія використовується не лише традиційними суб'єктами міжнародного права, але й нетрадиційними – впливовими міжнародними організаціями [14]. Однією з таких є Організація Об'єднаних Націй, яка в країнах, де переважає голод, реалізує Всесвітню продовольчу програму, тим самим демонструючи свою значимість та небайдужість у подоланні даної проблеми. Яскравим прикладом є нещодавній проект «Family Chef», головною метою якого була допомога голодуючим у світі. Їжа у даному випадку стала ключовим інструментом для міжкультурного взаєморозуміння. Наприклад, завдяки такій співпраці вдалося відтворити рецепти традиційних страв Сирії, про які розповіли самі біженці [8, с. 34–36]. Отже, знаючи особливості тієї чи іншої кухні, можна сприяти налагодженню, покращенню та розвитку відносин між країнами.

Наступним, дещо новим видом культурної дипломатії є **спортивна дипломатія** – перспективний напрям дипломатії «м'якої сили», який охоплює як мінімальну участь держав у рамках організації спортивних обмінів, проектів, так й враховуючи бойкоти масштабних спортивних подій через різного роду політичні причини.

У сучасному світі за допомогою спорту набагато легше поширювати серед молоді ідеї толерантності, свободи, взаємоповаги, рівності та прав людини. А позитивний імідж зірок спорту здатен впливати на формування поглядів у вболівальників і переймання цінностей, які притаманні їх кумиру. Спортивні досягнення та успіх команд на змаганнях міжнародного рівня інколи викликає асоціації з успіхом чинної влади, оскільки, успішний виступ і перемога відбувся за її підтримки [5, с. 169–172].

Спортивна дипломатія поділяється на довготривалу і короткотривалу. Довготривала спортивна дипломатія на прикладі Олімпійських Ігор охоплює період від подання заявки на проведення і до завершення заходу. У свою чергу короткотривала триває не довше ніж до кінця спортивного поединку [5, с. 173–175].

Головною функцією спортивної дипломатії є забезпечення за допомогою наявних у арсеналі інструментів та механізмів інтересів держави,

шляхом демонстрації своїх цінностей, іміджу і становища на міжнародній арені. Відносно новим у даній ситуації є використання соціальних мереж, які є важливим дипломатичним інструментом [15].

Яскравий приклад реалізації спортивної дипломатії спостерігаємо під час Кубка Азії, який проходив у 2004 році у Китаї. Проведена гра між Японією та Китаєм, мала посприяти налагодженню двосторонніх відносин між країнами, які, як відомо, ще з часів Другої Світової війни мають складний характер. Але, коли почав лунати національний гімн Японії, фанати приймаючої сторони почали дуже голосно співати, заглушаючи гімн і висловлюючи, тим самим, свій анти-японській настрій. Після матчу відбулося багато сутичок та безладів за межами стадіону. Але, не дивлячись на це, можемо говорити, що країни зробили крок на зустріч один одному у питанні нормалізації відносин між ними.

Іншим прикладом є той же чемпіонат з Кубка Азії тільки у 2007 році. Переможена національна футбольна команда Іраку, незважаючи на етнічну фракційність у своїй державі і вторгнення американських військових, залишилися, щоб виграти найбільший азіатський турнір з футболу, демонструючи єдність їх народу [2, с. 230–239].

Першочергово, культурна дипломатія спрямована продемонструвати міць національної влади, рівень добробуту та науково-технічних досягнень, конкурентоспроможність у всіх сферах, від спорту і до військової могутності, а також загальну довіру нації. Крім того, оскільки культурна дипломатія містить в собі політичні та ідеологічні аргументи, застосовує мову переконання і пропаганди, то може бути використана, як інструмент політичної боротьби і бути корисним для досягнення традиційних цілей війни [4, с. 120–123]. Так, у більшості голлівудських фільмів наявні сцени судового засідання як підтвердження того, що це звичайна буденна справа. І що кожен може там побувати.

Як зазначалося вище сьогодні соціальні мережі стали невід'ємною частиною суспільного життя. При грамотному використанні вони здатні бути не тільки джерелом інформації для пересічного громадянина, а й інструментом зовнішньополітичного впливу. Серед переваг цього нового інструменту культурної дипломатії варто зазначити швидкість поширення інформації, доступність та можливість донести свою позицію до майже кожного громадянина, не витрачаючи значних економічних та людських ресурсів задля проведення зустрічей та конференцій [13]. Також серед позитивних аспектів є інформування стосовно основних положень, питань та проблем. Проте, негативним моментом є великий розрив між бідними та багатими країнами, що унеможливує з боку не розбудованої інфраструктури, можливість доступу до технологій отримання цієї інформації та взагалі обізнаності у ситуаціях на міжнародній арені [18]. Також негативним впливає низький рівень громадської активності, або взагалі відсутність у більшості населення чіткої громадської позиції.

Швидкість поширення інформації інколи може нанести невідворотні наслідки. Наприклад, кожен політичний діяч має свій профіль та офіційний аккаунт і необачна публікація, або нечіт-

кість вираження своєї думки здатна призвести не тільки до дипломатичних міжусобиць, а й навіть до розривання відносин між державами.

Культурна дипломатія використовує кожен аспект культури нації. Таким аспектом стає мистецтво, включаючи музику і живопис. Важливим інструментом є виставки, які демонструючи культурні об'єкти, показують потенціал держави, освітні програми та програми обміну у різних сферах. Всі ці інструменти спрямовані на донесення розуміння культури нації іноземним державам. Виходячи з цього, вони повинні бути доречними і доступними для розуміння цільовою аудиторією. Інструменти можуть впроваджуватися через діаспори, політичні партії за кордоном, які здатні допомогти з проблемою розуміння і доречності [19].

Виставки, як інструмент дипломатії почали використовувати ще під час холодної війни, щоб продемонструвати культуру та прогрес, як в Сполучених Штатах так і в Радянському Союзі. Так, у 1959 році в Москві, в парку Сокольники була проведена Національна американська виставка, де були представлені американські споживчі товари, човни, автомобілі, кольорові телевізори, комп'ютери, одяг, тощо. На виставці, яку відкрив віце-президент Річард Ніксон, були присутні відомі в США особи: Уолт Дісней, Букмінстер Фюлер, Уільям Херст і керівники вищих ланок компанії Пепсі, Кодак. Це був справжній фурор. Як не намагалися радянські керівники обмежити аудиторію, даючи квитки винятково членам партії і ство-

рюючи власну виставку для конкуренції, все було марно. Оскільки, гідями на виставці були американські випускники, які розмовляли російською, то мовного бар'єру між радянськими відвідувачами і ними не існувало і давало їм можливість відповідати на всі питання, які цікавили перших [20]. Таким чином, такого роду виставки використовувалися не лише для того, щоб продемонструвати свою дружелюбність до приймаючої сторони, але й показати їй свою силу та потенціал через демонстрацію розвитку культури.

Не менш важливими є й **програми обмінів**, основною ідеєю яких є створення мережі впливових людей за кордоном, які працюючи чи навчаючись там, зможуть оцінити ту чи іншу країну. Зазвичай, до програм обмінів залучають молодь, на яку приймаюча сторона може здійснювати значний вплив у питанні своєї важливості на міжнародній арені. Прикладом такого обміну є американська програма Фулбрайта [13]. А також європейська – «Erasmus».

Отже, підводячи підсумок, варто зазначити, що в реаліях ХХІ ст. для розширення і поглиблення співробітництва між традиційними та нетрадиційними акторами міжнародного права надзвичайно важливим є використання культурної дипломатії, яка є саме тим дипломатичним інструментом, що здатен не тільки попередити конфлікти, вирішити наявні гострі питання у відносинах між державами, а і піднести відносини на якісно новий рівень.

Список літератури:

1. Бафоев Ф.М. Культурная дипломатия в системе международных связей на постсоветском пространстве. *Молодой ученый*. 2016. № 6. С. 15–17.
2. Боголюбова Н.М. Спорт в палитре международных отношений: дипломатические и культурные аспекты : учебник. СПб., 2011. 352 с.
3. Ванг Дж. Управление международной репутацией и международные отношения в эпоху глобализации. *Огляд міжнародних відносин*. 2007. № 32. С. 11–13.
4. Культура и дипломатия / Под ред. Е.А. Шмагина. Москва : Международная жизнь, 2002. С. 120–123.
5. Мартыненко С.Е. Спорт как фактор дипломатического диалога. *Этносоциум*. 2014. № 8. С. 169–175.
6. Николаева Ю., Боголюбова Н. Межкультурная коммуникация и международный культурный обмен. Санкт-Петербург, 2005. 255 с.
7. Чепл-Сокіл С. Кулінарна дипломатія. *Дипломатичний журнал*. 2013. № 2. С. 34–36.
8. A new structure for Culinary diplomacy. URL: <http://culinarydiplomacy.com/blog/2016/08/28/a-new-structure-for-culinary-diplomacy/> (дата звернення: 17.02.2019).
9. Cultural diplomacy: does it work? URL: <http://www.ditchley.co.uk/conferences/past-programme/2010-2019/2012/cultural-diplomacy> (дата звернення: 17.02.2019).
10. Culinary diplomacy: make food, not war. URL: <http://www.nyu.edu/washington-dc/nyu-washington-dc-events/culinary-diplomacy--make-food-not-war.html> (дата звернення: 17.02.2019).
11. Soft Power and Cultural diplomacy. URL: www.publicdiplomacymagazine.com/soft-power-and-cultural-diplomacy/ (дата звернення: 17.02.2019).
12. Василенко Е. Культурная дипломатия, как инструмент мягкой силы / Е. Василенко. URL: <http://geopolitics.by/analytiks/kulturnaya-diplomatiya-kak-instrument-myagkoy-sily-gosudarstva> (дата звернення: 14.02.2019).
13. Гастрономічний туризм. URL: <http://megasite.in.ua/114150-gastronomichnij-turizm.html> (дата звернення: 17.02.2019).
14. Зонова Т. Язык спорта универсален. URL: <http://old.mgimo.ru/news/experts/document226106.phtml> (дата звернення: 12.02.2019).
15. Інститут культурної дипломатії. URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (дата звернення: 17.02.2019).
16. Костюченко А. Культурна дипломатія. *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/taym-aut/kulturnaya-diplomatiya> (дата звернення: 17.02.2019).
17. Культурная дипломатия – язык межнационального диалога. URL: presy.kulturnaja-diplomatija-jazyk-mezhnacionalnogo-dialoga.html (дата звернення: 17.02.2019).
18. Культурная дипломатия: тандем искусства и политики. URL: <https://www.culturepartnership.eu/article/cultural-diplomacy> (дата звернення: 17.02.2019).
19. М'яка сила та культурна дипломатія. URL: <http://www.publicdiplomacymagazine.com/soft-power-and-cultural-diplomacy/> (дата звернення: 17.02.2019).
20. Чапл-Сокіл С. Нові види культурної дипломатії. *Огляд культурної дипломатії*. 2015. URL: <https://www.wfpusa.org/articles/culinary-diplomacy-power-food-tool-peace/> (дата звернення: 17.02.2019).

References:

1. Bafoev F.M (2016). Kulturnaya diplomatiya v sisteme mezhdunarodnyih svyazey na postsovetском prostranstve [Cultural diplomacy in the system of international relations in the post-Soviet space]. *Molodoy ucheniy*, № 6, pp. 15–17.
2. Bogolyubova N.M. (2011). Sport v palitre mezhdunarodnyih otnosheniy: diplomaticheskie i kulturnye aspekty : pidruchnik [Sport in the palette of international relations: diplomatic and cultural aspects: peace]. SPb., 352 p.
3. Vang Dzh. (2007). Upravlinnya mizhnarodnoyu reputatsieyu i mizhnarodni vidnosyny v epohu hlobalizatsii. *Oglyad mizhnarodnyh vidnosyn*, № 32, pp. 11–13.
4. Shmagina E.A. (ed.) (2002). Kultura i diplomatiya [Culture and Diplomacy]. Moskva : Mezhdunarodnaya zhizn, pp. 120–123.
5. Martynenko S.E. (2014). Sport kak faktor dyplomatischeogo dialoga [Sport as a factor in diplomatic dialogue]. *Etnosotsium*, № 8, pp. 169–175.
6. Nikolaeva Yu., Bogolyubova N. (2005). Mezhkulturnaya komunikatsiya i mezhdunarodnyy kulturnyy obmen [Intercultural communication and international cultural exchange]. Sankt-Peterburg, 255 p.
7. Chepl-Sokil S. (2013). Kulturna diplomatiya [Cultural diplomacy]. *Diplomatichniy zhurnal*, № 2, pp. 34–36.
8. A new structure for Culinary diplomacy [Nova struktura dlia Kulinarnoi dyplomatii] Available at: <http://culinarydiplomacy.com/blog/2016/08/28/a-new-structure-for-culinary-diplomacy/> (accessed 17.02.2019).
9. Cultural diplomacy: does it work? [Kulturna dyplomatiia chy pratsiuie vona]. Available at: <http://www.ditchley.co.uk/conferences/past-programme/2010-2019/2012/cultural-diplomacy> (accessed 17.02.2019).
10. Culinary diplomacy: make food, not war [Kulinarna dyplomatiia hotui izhu, a ne viinu]. Available at: <http://www.nyu.edu/washington-dc/nyu-washington--dc-events/culinary-diplomacy--make-food--not-war.html> (accessed 17.02.2019).
11. Soft Power and Cultural diplomacy [Miaka syla i kulturna dyplomatiia]. Available at: <http://www.publicdiplomacymagazine.com/soft-power-and-cultural-diplomacy> (accessed 17.02.2019).
12. Vasilenko E. Kulturnaya diplomatiya, kak instrument myagkoy sily [Cultural diplomacy as a tool of soft power]. Available at: <http://geopolitics.by/analytics/kulturnaya-diplomatiya-kak-instrument-myagkoy-sily-gosudarstva> (accessed 17.02.2019).
13. Gastronomichniy turizm [Gastronomic tourism]. Available at: <http://megasite.in.ua/114150-gastronomichnij-turizm.html> (accessed 17.02.2019).
14. Zonova T. Yazyk sporta universalen [The language of sport is universal]. Available at: <http://old.mgimo.ru/news/experts/document226106.phtml> (accessed 17.02.2019).
15. Institut kulturnoyi diplomatiyi [Institute of Cultural Diplomacy]. Available at: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (accessed 17.02.2019).
16. Kostyuchenko A. (2016). Kulturna dyplomatiya [Cultural Diplomacy]. Den. Available at: <https://day.kyiv.ua/ru/article/taym-aut/kulturnaya-diplomatiya> (accessed 17.02.2019).
17. Kulturnaya dyplomatiya – yazyk mezhnatsionalnogo dialoga [Cultural diplomacy is the language of international conversation]. Available at: <http://asgabat.net/stati/v-zerkale-presy/kulturnaja-diplomatija-jazyk-mezhnatsionalnogo-dialoga.html> (accessed 17.02.2019).
18. Kulturnaya dyplomatiya: tandem isskustva i politiki [Cultural diplomacy – tandem of art and politics]. Available at: <https://www.culturepartnership.eu/article/cultural-diplomacy> (accessed 17.02.2019).
19. M'yaka syla ta kulturna dyplomatiya [Soft power and cultural diplomacy]. Available at: <http://www.publicdiplomacymagazine.com/soft-power-and-cultural-diplomacy> (accessed 17.02.2019).
20. Chapl-Sokil S. (2015). Novi vidi kulturnoyi diplomatiyi [New types of cultural diplomacy]. Available at: <https://www.wfpusa.org/articles/culinary-diplomacy-power-food-tool-peace/> (accessed 17.02.2019).